

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

KULTURMÖTEN OCH KULTURKROCKAR I GRUNDSKOLAN

Vad är positivt med kulturmöten och kulturkrockar i grundskolan?

Sokol Demaku & Danica Rahic

Examensarbete:	15 hp
Kurs:	LAU925
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt/2010
Handledare:	Bengt Edström
Examinator:	Björn Hasselgren
Rapport nr:	VT10-2611-11 U/V

Abstrakt

Titel: Kulturmöten och kulturkrockar i grundskola

Författare: Sokol Demaku och Danica Rahic

Antal sidor: 30

Uppsats/Examensarbete/15 Hp

Program och/eller kurs: Lärareprogram ULV 925 Vt10

Termin/år/ Vt10

Handledare: Bengt Edström

Examinator: Björn Hasselgren

Rapport nr: VT10-2611-11 U/V

Nyckelord: kultur, kulturmöte, kulturkrock, mångfald, mångkulturell

Syfte:

Syftet med vårt arbete är att undersöka hur elever och lärare i en grundskola uppfattar, talar om och hanterar kulturmöten och kulturkrockar. Vi har utgått från ett sociokulturellt perspektiv där vi tror att det sociala samspelet har en stor betydelse i individens utveckling. I litteraturgenomgången tar vi bland annat upp vad styrdokumentet och annan forskning säger och vad undervisningen innehåller.

Metod:

Undersökningen genomfördes i form av intervjuer av sex elever och tre lärare som först spelades in på minidisk och därefter transkriberades och analyserades.

Resultat:

Resultaten visade att lärarna och elever tolkar begreppet kulturmöte och kulturkrock på liknande sätt, beroende på erfarenheter och/eller kunskap. Svaret visade hur man på olika sätt kan arbeta i klassrummet med kulturmöten och kulturkrockar genom att, inom olika ämnen, ta upp tradition, religiösa skiljaktigheter, klädsel eller musik.

Dessutom visar vår undersökning att de lärare som har arbetat i mångkulturella miljöer har bra kunskap om olika kulturmöten och kulturkrockar och poängterar vikten av att arbeta praktiskt med värdegrundsfrågor.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1. Bakgrund	5
1.2. Begreppsdefinition	6
1.3. Syfte	7
1.4. Frågeställningar	8
2. Litteraturgenomgång	9
2.1. Vad är kultur?	9
2.2. Kulturmöte i skolan	10
2.3. Kulturkrockar i skolan	10
2.4. Sociokulturellt perspektiv	11
2.5. Undervisningens innehåll	13
2.6. Lärarens roll och bemötande i undervisningen	14
2.7. Elevers syn på läraren	14
2.8. Hur påverkar/påverkas normerna när kulturer möts och krockas	15
3. Metod	16
3.1. Val av metod	16
3.2. Urval	17
3.3. Etiska överväganden	18
3.4. Bearbetning	18
3.5. Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet	18
4. Resultat - redovisning av intervjuerna	20
4.1. Förutsättningar för kulturmöte och kulturkrockar	20
4.2. Elevers och lärarnas uppfattning om kulturmöte och kulturkrock	21
4.3. Elevers och lärarnas erfarenhet av kulturmöten och kulturkrockar	22
4.4. Hur påverkar kulturmöten och kulturkrockar undervisningen	22
4.5. Sammanfattning	23
5. Diskussion	24
5.1. Metoddiskussion	24
5.2. Diskussion	24
6. Referenser	27
7. Bilaga	29

1. Inledning

Dagen skola i Sverige har förändrats mycket under de senaste decennierna. Migrationer och stora händelser i världen har gjort att skolan i Sverige är en plats där kulturer blandas och möts dagligen, där barn och ungdomar inte bara får och tar till sig kunskap utan genom socialisation skapar sin identitet och attityder. Alla som jobbar i skolan har under det senaste decenniet blivit mer medvetna om vikten av att med ett öppet sinne möta framtiden. Skolan är en arbetsplats både för lärare och för elever där nuet ständigt konfronteras med framtiden. Lärarna inte bara undervisar utan handleder också sina elever i deras lärande som ska räcka för nuet men också förbereda för en osäker framtid. Skolans perspektiv är framtidens samhälle som för var dag blir mer och mer globaliserat. Kulturer i en sådan värld kan bli mer homogena. ”För en del politiker och debattörer ses globaliseringen som en möjlig väg till en bättre och rättvisare värld, präglad av större förståelse, tolerans och respekt människor emellan”. (Stier, 2004, s.17).

Vår skola idag är en plats där både elever och lärare möter människor med olika kulturella, religiösa och etniska bakgrunder. Frågan är inte om våra barn kommer att leva i en större kulturell mångfald utan hur de kommer att leva tillsammans? Lärare och utbildare måste hjälpa barn och ungdomar att lära sig visa respekt och solidaritet i möten med människor med en annan kulturell bakgrund än den egna.

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människans förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om den egna delaktigheten i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där. (Lpo94/2001).

Vi som skriver detta arbete är två lärare med bred och rik bakgrund utanför Sverige. Vi jobbar inom grundskolan på två geografiskt nära platser men våra skolor är olika och vi undervisar i olika ämnen. Vi är intresserade av att undersöka och reflektera vad som är positivt med kulturkrockar i en grundskola. Vi vill kommentera och analysera hur det reflekteras i vardagslivet i klassrummet i en grundskola. I Lpo94 står det att: ”Skolan skall främja förståelsen för andra människor och förmågan till inlevelse”.

Skolan i Sverige styrs av skollagen, kursplanerna och läroplanerna. Varje skola har sina egna mål för varje ämne. En av skolans viktigaste uppgifter är att förmedla grundläggande värden på vilka samhället vilar. Skolan skall öka förståelse och empati för människor med en annan kultur.

”Förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder” (Lpo94 s. 8).

Genom vidare riktlinjer ges till lärare ett viktigt uppdrag där skall de se till att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll.

Redan 1985 beslutade Riksdagen att den mångkulturella svenska skolan ska genomsyras av ett interkulturellt perspektiv. I ”*Den mångkulturella skolan*” (1996, s.62) säger Hultinger och Wallentin ”vi kan inte bara sjunga fredssånger och prata om att alla har samma värde. Vi måste våga konfrontera olika åsikter med varandra och plocka fram dem i ljuset. Först när det blir ett ifrågasättande, en konflikt, så vaknar eleverna till och försvarar sitt liv.

... barnen ska förstå att deras kompisar tänker annorlunda än de själva och att olikheterna berikar umgänget och skärper tanken. Den som aldrig får ta ställning till någonting verkligt, stannar upp i sin utveckling”. I de interkulturella arbetssätt som vi i stället borde anamma, sker mötet mellan barnens olika kulturer och kunskaper. Barnens bakgrund, kunskaper och erfarenheter respekteras och är integrerad del av undervisningen. Något nytt uppstår ur mötet.

1.1. Bakgrund

Genom personliga erfarenheter i våra gamla hemländer med flera kulturer fick vi bra grund för att bygga vidare på mångkulturalism. Vi ville forska mer om positiv betydelse av kulturblandning. En vanlig reaktion på begreppet kulturmöte är att det förorsakar problem, konflikter och missförstånd. Konflikter kan bero på kulturella olikheter men också på människans egna individuella brister.

För att man skall kunna förstå andra bättre är det viktigt att man förstår sig själv. (Ringqvist, 2006 s.58)

Människor i olika tider och rum skiljer sig inte så mycket åt—alla har vi samma grundläggande behov men det är sätten att tillfredsställa behoven som skiljer sig åt. Vi tänker och reagerar annorlunda beroende på vilken kultur vi tillhör. Allt mänskligt handlande styrs av det.

I förord till ”Dråpliga kulturkrockar” säger Anna Martinez (2005) att:

... varje kulturkrock bär ett givande möte i sitt sköte. Låt oss välkomna situationer där människor av olika arter och med olika livssyn genom kulturkrocken har förmåtts att se sig själva och varandra i en försonande skrattspegel.

Den 20 november 1989 sade Förenta Nationerna ja till konventionen om barnets rättigheter. En konvention är regler som många länder har kommit överens om.

Artikel 30 handlar om barn som tillhör minoriteter eller ursprungsfolk.

De har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion. (F.N, Barnkonvention, 1989)

Sverige är idag liksom de flesta andra länder i världen ett mångkulturellt land med kulturmöten av olika slag. Ofta sker kulturmöten i förståelse och i en anda av nyfikenhet och ömsesidig respekt för varandras värderingar.

Kulturmöten sker dagligen på olika arenor och vi har valt att studera mötet mellan människor med olika kulturell bakgrund, inom grundskolan.

Många flerkulturella barn får den första kontakten med svensk kultur i skolan. Skolan är också för många barn den första kontakten med det svenska språket. Ett kulturmöte kan innebära en rad möjligheter till nytt utbyte, men det kan också leda till svårigheter som missförstånd och kollision. Vi har i litteraturen sökt efter teorier som kan visa på orsakerna och därmed också möjligen finna former för att öka förståelsen och komma till rätta med de problem som kan uppstå i kulturmötet.

Kulturkrock innebär, krockar mellan olika grupper/människor som har olika värderingar och olika sätt att leva vilka kan förorsaka kulturkrockar. Lärare har en viktig roll i utformandet av framtida generationens sätt att bemöta andra kulturer. Det är viktigt tror vi att vi kan belysa hur vuxna i skolans värld arbetar med det som vi kallar för kulturkrock.

Vi vill ta reda på hur lärare och elever i grundskolan uppfattar, talar om och hanterar kulturmöten och kulturkrockar.

Vi anser att vi som lärare bör ha förståelse och kunskap inom detta område för att på bästa sätt kunna undervisa och möta ungdomar med olika kulturella bakgrunder. Vi tycker att det är

intressant att ta reda på: hur lärare undervisar och möter elever, hur eleverna själva bemöter varandra och vuxna i en mångkulturell skola, hur och vad de lär sig och om de utnyttjar ”krockar” som positiva resurser. I Lpo94 står att ett av skolans uppdrag är att verka för ökad tolerans.

Vi har utgått från ett sociokulturellt perspektiv, vilket innebär att lärande sker i mötet med andra människor. Vi visar på förutsättningarna för hur den positiva interkulturella dialogen kan uppmuntras, skapas och användas.

Skolan är en plats där människor, unga och vuxna, möts dagligen i ett samspel där värderingar är viktiga både för elever som utbildas och fostras och för lärarna och deras arbetsklimat. Vi anser att vi som lärare bör ha förståelse och kunskap inom detta område för att på bästa sätt kunna undervisa och möta ungdomar med olika kulturella bakgrunder.

1.2. Begreppsdefinitioner

Vi kommer här att ta upp begrepp som har stor betydelse för vårt arbete och förtydligar vad vi syftar på i vår undersökning.

Kultur – ordet kultur har främst två betydelser – andlig eller konstnärlig kultur som ofta kallas för finkultur och den andra som syftar på socialt överförda levnadsmönster (språk, värderingar, konst, institutioner) som är mest relevant för vårt arbete. Som Roger Säljö (2000) säger: ”Med kultur menar jag således den uppsättningen av idéer, värderingar, kunskaper och andra resurser som vi förvarar genom interaktion med omvärlden.”

För vårt arbete är det viktigt att nämna att vissa kulturer lever i en specifik relation till andra kulturer eller ”majoritetskulturer”. Det är grupper som tidigare, av olika anledningar, har hamnat, i totalt underläge i sin relation till en eller flera kulturer och utsatts för både förföljelser, förtryck och våld. I kulturen utvecklas därför ett mycket aktivt motstånd mot majoritetskulturen. Detta är viktigt att ta till sig när man skriver om kulturmöten och kulturkrockar. Begreppet kultur spelar dubbel roll här. Den ger sociala identiteter och skapar ordning och kategoriseringar i människors tänkande. Å andra sidan gör kulturen uppkomst av stereotyper. Det i sin tur leder till att likheterna inom gruppen och olikheterna mellan grupperna förstärks.

Stereotypiseringen medför att individerna riskerar att reduceras till en del av ett kollektiv med påklitrade gemensamma egenskaper. För det andra sker indelningen i grupper utifrån föreställningar om likheter och olikheter i värderingar och beteende mönster. Grupperna definieras alltså utifrån det kriterium som brukar kallas för kultur. (Wellros, 1998, s.46)

Mångkulturell – det finns inte någon enhetlig definition av mångkulturellt samhälle men tre definitioner skiljer man åt i debatter och forskning. I artikeln ”Det mångkulturella samhället” står det:

pragmatisk – mångkulturellt samhälle ses som en mångfald av kulturer (Runblom & Svanberg 1990)

utopisk – mångkulturellt samhälle ses som ideal där alla kulturer lever med lika rättigheter och på lika villkor. Ett sådant finns inte ännu,

politisk – mångkulturellt samhälle är när det rymmer mer än en gemenskap. Ett dilemma är om medborgare ska erkännas som individer eller genom kollektiv identitet. (Charles Taylor 1994)

Kulturmöten sker dagligen på olika arenor och vi har valt att studera möten mellan människor i en mångkulturell skola. Dagligen inträffar kulturmöten av det slag vi har beskrivit i inledningen. Kulturmöten sker ofta i förståelse och i en anda av nyfikenhet och

ömsesidig respekt för varandras värderingar. Därför är det viktigt att vi har kunskaper om de kulturer vilka vi representerar och möter och att vi gör vår egen kultur synlig.

Ett kulturmöte – är ett sammanhang där människor med skilda värderingar och synsätt konfronteras. De söker en minsta gemensam nämnare och tonar ned olikheter. Det kan bli mycket ansträngande och det är en invecklad process som kräver tålamod, tid och ork. Inom varje kultur finns nyanser, ungefär som dialekter i ett språk. Och från det kommer de individuella skillnader, varje individ skapar egna förutsättningar, egna relationer till andra människor.

Jonas Stier säger i "*Kulturmöte*" (2004, s.30) att man ska propagera för ett "*interkulturellt*" perspektiv som "betyder att det primära studieobjektet är *processer* mellan människor. Det betyder även att man tar fasta på det likartade hos människor och kulturer, och i samma ögonblick på det unika i varje situation, hos varje individ och kultur." Ibland kan skillnader mellan två individer inom en grupp bli större än skillnader mellan två olika kulturella eller etniska grupper.

Kulturkrockar syftar på problematiska möten och missförstånd mellan individer med olika kulturella bakgrunder. Många anser att ändelsen "krock" är negativ laddad och även destruktiv. I krockar är det alltid att någon eller något förstörs. Om två personer med skild kulturell bakgrund börjar kommunicera har de inte sällan en låg grad av förförståelse. Denna brist på gemensam förförståelse kan leda till oanade negativa konsekvenser för en eller båda parter. Som Seija Wellros (1998, s.45) säger: "Känslan av ett ständigt hotande kognitivt kaos som orsakas av att man saknar tillförlitliga tolkningsinstrument och fasta referenspunkter brukar kallas för kulturkrock." Vi har ändå valt det ordet i vår undersökning för att vi tycker att mycket gott kan komma, och har kommit, ur möten/krockar mellan olika kulturer. Men alla kollisioner går inte att undvika, men även när de inträffar går det att mötas med respekt mot varandra.

Kulturkrockar kan ske på ett ytligt plan och på djupare plan i den kulturella kärnan. På den ytliga nivån kan det vara hur man klär sig, vilken mat man äter eller vilka märkliga traditioner man har, men kulturkrockar på en djupare plan är det mycket svårare att resonera kring, för då är vi omedvetna om denna nivå. Det har att göra med manligt/kvinnligt, sexualitet, sjukdomar, om vi döljer eller visar känslor etc.

Låt oss vårda och bejaka de underhållande aspekterna i våra kulturkrockar. Låt oss välkomna situationer där människor av olika arter och med olika livssyn genom kulturkrocken har förmått att se sig själva och varandra i en försonande skrattspegel. Jag vill påstå att historierna i denna bok har en skrattspegelkvalitet som påminner om att varje kulturkrock bär ett givande möte i sitt sköte. (Martinez, 2005)

Ibland finns stora skiljaktigheter mellan kulturerna, så att vissa värderingar är omöjliga för majoritetsmedlemmar att acceptera, men det finns säkert andra delar i samma kultur som kan lyftas fram så att ett individ får uppleva glädjen i sånger, lekar och traditioner från en annan kultur. Men det är viktigt med samarbetet mellan personer med olika kulturer, det bekräftar att båda kulturerna uppskattas och det blir möjligt att eleverna växer in i de båda kulturerna.

1.3. Syfte

Syftet med vårt arbete är att undersöka elever och lärare i grundskolan uppfattar, talar om och hanterar kulturmöten och kulturkrockar i grundskolan. Vi har utgått från ett sociokulturellt

perspektiv där vi tror att det sociala samspelet har en stor betydelse i individens utveckling. I litteraturgenomgången tar vi bland annat upp vad styrdokumentet och annan forskning säger och vad undervisningen innehåller.

Vi vill med vår studie öka förståelsen för kulturmötens och kulturkrockars kreativa aspekter. Genom att undersöka de begrepp som ligger ungdomarna närmast, och som de har erfarenhet av (klädmode, mat, musik, idrott) ville vi hitta det positiva och berikande som uppstår vid kulturmöten och kulturkrockar.

1.4. Frågeställningar

- Vilka förutsättningar finns det för kulturmöten och kulturkrockar?
- Hur uppfattar och talar elever och lärare om "kulturell mångfald", kulturmöten och kulturkrockar?
- Vilka erfarenheter har elever och lärare av kulturmöten och kulturkrockar i skolan?
- Hur utnyttjas kulturmötens och kulturkrockars potential i undervisningen?

2. Litteraturgenomgång

2.1. Vad är kultur?

Ordet kultur står här för de värderingar, den tro och det beteende som delas av de människor som finns i den kulturella miljön.

Det finns oerhört många definitioner på begrepp kultur. De är olika beroende på om det är filosofer, sociologer, författare som definierar. Ordet härstammar från latinets kultur som betyder odling. Ända tills några decennier sen var kulturen identifierad med olika konstarter. Förutom det, är kulturen också:

”...ett bestämt sätt att prata,
tänka, arbeta och använda tiden,
ett bestämt sätt att visa
vad man tycker, tänker och känner,
ett bestämt sätt att vara med andra människor,
ett bestämt sätt att ordna sitt liv.
Då är kultur något som alla människor alltid
är delaktiga i, utan att tänka på det.
Något som alltid finns där det finns mänskligt liv.” (Wellros & Hellström, 1995, s.9)

I ”Kulturmöten” skriver Jonas Stier (2004, s.22) att man, för det mesta, delar upp kulturdefinitioner i fyra olika typer:

- *Beteendemäsiga* – tar fasta på individens yttre beteende och handlande. Genom att studera beteendemönster hos en grupp kan man förstå deras kultur.
- *Funktionalistiska* – kulturen ses som ett sammansvetsat system av normer, lagar, värden och regler. Kulturen fyller viktiga sociala funktioner för samhället och reglerar samspelet mellan människor.
- *Kognitivistiska* – intresserar sig för människan inre värld. Kultur är som en karta som tolkar möten med verkligheten.
- *Symbolistiska* – med hjälp av symboler skapas och omskapas kulturen i socialt samspel mellan inre och yttre processer. I centrum står det som händer i mötet ”face-to-face” människor emellan.

Våra handlingar och vår personliga utveckling påverkas av två olika kulturella traditioner – *individorienterad* och *grupporienterad* kultur.

I individorienterade kulturer prioriteras människa som individ framför människan som social varelse. Individen prioriteras framför gruppen. (Ringqvist, 2006, s. 28).

Människor i individorienterade kulturer bestämmer över sig själva och sina handlingar men förväntar och får inte heller hjälp av familjen eller gruppen.

I grupporienterade kulturer överförs arv till kommande generationer med så lite ändringar som möjligt. Gruppens intresse prioriteras framför individens men i gengäld får individen livslångt beskydd, social och även ekonomisk trygghet.

Oavsett vilken tradition man tillhör är varje människa unik och alltid en del av en kulturell grupp och delar för det mesta gruppens värderingar och normer.

Vi svänger oss dagligen med en mängd sådana kulturella kategorier för att definiera oss själva och andra, knutna till var vi bor, vad vi gör eller inte gör eller snart sagt vad som helst. Vi talar om smålänningar, arbetslösa, läkare, bilister, bönder, veganer, höginkomsttagare... som sagt vad som helst. (Sjöberg, 1997)

I "Möte med människor från andra kulturer" säger Ingela Olsson (2002, s. 23) att de flesta kulturer har en kulturell kärna och ett kulturellt skal. Skalet innehåller yttre tecken på kultur som språk, matvanor, traditioner eller klädsdel och den kan lättast ändras på. Men kulturella kärnan innehåller moraliska regler, som talar om hur man skall uppföra sig för att vara en bra människa i just den egna gruppen.

2.2. Kulturmöte i skolan

Kulturmöte sker ständigt och oundvikligt. Redan i tidig åldern upplever ett litet barn kulturmöten. Första dagen på dagis, första dan i skolan, högstadiet eller gymnasiet är platser där mötena sker.

Även när man flyttar eller byter miljön i ett och samma land innebär det ofta svårigheter i möten med en annan kultur. Att som invandrare "byta liv från en invand tillvaro i ett samhälle till ett liv som medlem i en marginaliserad grupp under nya livsförhållanden i ett annat samhälle med en annan kultur innebär att bli utsatt för stora påfrestningar." (Allwood & Franzén, 2000, s. 55). I möten mellan människor förändras också människan själv. Skolans uppgift är viktig och skolan måste skapa förutsättningar för en miljö där möten mellan kulturer ses mer som möjligheter än hinder och att "man måste fokusera på skillnaderna för att få syn på likheterna." (Hultinger & Wallentin, 1996, s. 54).

Eleverna ser varje dag att de drabbas av samma ungdomsbekymmer och ställer samma frågor oavsett vilken kultur de tillhör. Deras identitet skapas och omskapas med och i solidaritet och förståelse för sina kompisar som råkar vara från olika platser i världen. I "Den mångkulturella parken" säger Hans Ingvar Roth (2000, s.12) att: "...skolan är ju avgränsad plats där elever möts på ett intensivt sätt under några år då eleverna är som mest formbara".

I kulturella möten i skolan sker inte bara passivt accepterande av "de andras" rättigheter utan "aktiv och ingående kunskap om deras kulturer som leder till ömsesidig respekt och förståelse." (Allwood & Franzén, 2000)

Man ska inte heller glömma som Seija Wellros säger i "*Kulturmöte till vardags*" (1993, s. 18) att varje möte mellan människor är unikt och nytt. "Och hur kommunikationen mellan enskilda människor i den globala byn fungerar beror bland annat på hur medvetna dessa två är om hindren, och hur motiverade de är att övervinna dem och att mötas som de unika individer de trots sin kulturella präglning är."

2.3. Kulturkrock i skolan

Kulturkrock är ingen nymodighet, sådana har funnits genom hela historien. Både mindre grupper och hela länders befolkning har krockat och bråkat av olika anledningar – religiösa, ekonomiska och sociala. Oavsett om människor är uppfostrade i individ- eller grupporienterad kultur är hennes livsform bunden till grupper och det påverkar henne på olika sätt.

"Gruppen uppfattas ofta av medlemmarna som att den, såsom grupp, ställer krav på att individen ska uppträda i enlighet med de värderingar som är påbjudna i gruppen." (Allwood & Franzén, 2000, s. 45). Kulturkrockar och konflikter som uppstår i samhället finns också i skolans värld. De är flersidiga – mellan elever, mellan elever och lärare, föräldrar och lärare, lärare emellan. Komplikationer ligger ofta i den bristande kunskaper om "de andras" kulturer eller omedvetenhet om den kultur man själv har. "Det är viktigt att man inte tar delar av en annan kultur och bedömer med den egna kulturen som måttstock" (Ringquist, 2006, s.44).

Å andra sidan är det fler röster som säger att möten (krockar) där åsikter och kulturer bryts mot varandra är mycket värdefulla. ”De berikar och lärarna och pedagoger bör inte sopa konflikten under mattan utan använda det som ett av inslagen i sin undervisning och uppfostring”. (Hultinger & Wallentin, 1996, s.56)

Man ska inte heller glömma att egna attityder spelar också stor roll. Min verklighet är inte din. Det är lätt att hamna i kulturkrockens ”fallgropar”. Man har en förskönad bild av sitt hemland och glömmar allt det dåliga. Sina egna personliga misslyckanden skyller man på systemet i det nya landet. Ingestans i världen får man alla eller de bästa jobben, klarar alla prov eller är säker att vänner inte sviker ibland. Att ha två eller flera världar i sig är ett plus för oss – man kan välja det bästa av båda. Behovet att bevara den egna gruppens identitet kan förstärkas i möten med det som är nytt och främmande. Genom sin skolgång blir barnen mer integrerade i samhället och får större medvetenhet om sina rättigheter som individer. Man får inte heller glömma att urskilja:

... kända mönster och förstår orsaken till andra människors handlingar skapar en mycket stor osäkerhet och ofta en kronisk trötthet. Kognitionen går på högt varv, men man hittar inga samband mellan det man observerar och det man sedan tidigare vet om människorna och världen. (Wellros, 1998, s. 45)

Genom hela historien har kulturer möts och krockat. Men positiva resurser får man bara om man använder motsättningar på ett sätt som höjer den kreativa potentialen. Då måste båda parter inte bara acceptera olikheter utan också lära känna ”de andra”, varandras historia och värderingar. Då kan också motsättningarna undvikas. Hans Lorentz beskriver bildligt mångkulturellt samhälle som en park i ”Den mångkulturella parken”(2000, s. 56):

För att kunna känna identifikation och engagemang i parken räcker det inte med att ha vissa färdigheter som att kunna spela brännboll eller schack. Parkbesökarna måste även ha en mer generell utbildning om vilka aktiviteter som finns i parken, deras historia och aktuella situation och vad de grovt sett går ut på.

Att människor förändrar sitt beteende är både nödvändigt och önskevärt. Skolans uppgift är att lära sina elever att se saker från fler olika perspektiv än majoritetskulturens.

En gemensam mångkulturell undervisning kan ha som en av sina huvuduppgifter att befrämja samverkan och tolerans mellan olika grupper i det mångkulturella samhället. De värden som ofta lyfts fram som gruppöverskridande värden – tolerans, respekt för olik tänkande, respekt för människans värdighet och integritet – ingår i det som vi kan kalla för det svenska samhällets värdegemenskap. (Roth, 1998, s.70)

2.4. Sociokulturellt perspektiv

Ett sociokulturellt perspektiv på lärande innebär att man ser på gruppens kompetens som större än summan av de enskilda personernas kompetens. Olika teoretiska uppfattningar och olika psykologiska och pedagogiska teorier innehåller vitt skilda uppfattningar om hur lärande skall uppfattas och vad som är produktiva former för att undervisa och förmedla kunskaper. Också i människors vardagstänkande finns bestämda idéer och föreställningar om vad som utmärker lärandet. Dessa idéer bärs vidare i en serie språkliga liknelser och bilder, som har – vill jag hävda – mycket stor betydelse både för hur undervisningen organiseras och vilka förväntningar vi har i skolan och andra utbildningssammanhang (Säljö, 2000).

Ett sociokulturellt perspektiv betonar att människans tänkande och lärande påverkas av miljö där hon lever i, men att hon själv påverkar också. För att kunna ha olika sociala relationer i ett

samhälle måste människor utveckla ett samspel med varandra. I "Språk, kultur och social identitet" säger Seija Wellros (1998, s.18) att:

Det som förenar en grupp som delar metavetandet är att de tolkar symboler av olika slag på samma sätt. De följer liknande oskrivna regler i sitt beteende och i sitt umgänge med varandra. De delar en värdegemenskap i flera samhällsfrågor eller i någon enskild fråga med mycket stor vikt.

Kulturen och socialisationen är resultat av sociala samspel mellan individer och grupper. Det är viktigt för förståelse av sig själv och för förståelse och respekt för andra människor med andra vanor och andra värderingar. Genom att lära känna sig själv bättre, sina värderingar, fördomar och reaktioner ökar man den egna förmågan att hantera nya och främmande situationer och utveckla mänskliga relationer. "Socialisationsprocessen är vanligtvis långsam och energi- och tidskrävande. Som hjälpmedel i alla samhällen används språk, skrivna och oskrivna beteendenormer, värderingar och förhållningssätt, tid, rum, roller, relationer och hierarki, för att underlätta socialisationen." (Wellros, 1998, s. 19)

Det är ett redskap för att skapa en yttre struktur i omgivningen i de människornas föreställningsvärld.

Lärande är inte en homogen eller endimensionell företeelse eller process. Lärande kan äga rum på individuell eller kollektiv nivå. I det fallet är det kollektiv som föreningar, företag, organisationer och till och med samhällen som lär en individ. Lärande är inte heller samma företeelse under olika historiska epoker och kulturella villkor. (Säljö, 2000, s.13) Frågan om hur människor lär och utvecklas är naturligtvis knuten till frågan om hur vi tänker och agerar i allmänhet.

I hela världen är instrumenten och principerna desamma och tycks bestå från en tid till en annan. Det är ett konkret innehåll i socialisationen och en gräns mellan rätt och fel, normalt och avvikande som varierar mellan varje grupp och vi kallar det för kulturskillnaden mellan grupper och människor.

När socialisationen blivit osynlig har kulturen nästan förvandlats till en del av den mänskliga naturen. All kommunikation mellan människor styrs av vissa inbyggda psykologiska mekanismer. Seija Wellros säger i "Kulturmöte till vardags" (1993). "En av dem är att man inte kan låta bli att kommunicera. Man behöver inte säga ord. Man kommunicerar med klädsel, ansiktsuttryck och kroppsspråk".

Dagens skola har inte monopol på lärande längre. I vårt moderna samhälle är möjligheterna många att lära sig, då kan det bli farligt när vi lär oss fördomar om andra människor eller händelser. Därför är det skolans uppgift så viktig. Skolan måste motverka fördomar, öka kunskap om världen och verkligheten och öka kritisk men vetenskapligt tänkande.

Kunskapen förnyas ständigt efter hur samhället förändras. Den förändringen har en stor betydelse för samhälles utveckling. Metoderna för hur man ska lära sig, hur mycket ska man lära sig och på vilka sätt man lär sig att förändras beroende på vilken kultur man kommer ifrån och vilka kunskaper man har. Ur ett sociokulturellt perspektiv tillgodogör sig eleverna kunskap utifrån sociala situationer. Samhället och kulturer lägger olika vikt vid det hur mycket eleverna ska eller kan få utbildning.

Ett sociokulturellt perspektiv betonar att människans tänkande och lärande påverkas av miljön där hon lever i men att hon själv påverkar den också. Artefakter, fysiska eller intellektuella är grunden i lärandeprocessen. Allt från lerplattor och pinnar till pennor, papper och datamus är fysiska artefakter. Språk, vetenskap och filosofi är exempel på intellektuella (semiotiska)

artefakter. Skolans uppgift är att hjälpa elever att behärska artefakter och lära de hur man använder dessa.

Kunskap uppstår först i samspel mellan människor. Skolan har en viktig position för lärandet. Utveckling/lärande resulterar ibland i kvalitativa språng i vilka vi kommer att uppfatta vår omvärld på ett kvalitativt annorlunda sätt. (Säljö, 2000)

Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar att stärka förmåga hos alla som arbetar där att ha empati för det annorlunda och acceptera olikheter på alla nivåer.

Det är av stort intresse att förstå hur inlärningsförlopp hos människor kan förbättras. Lärandet har en viktig position i vår kultur och det är knutet till våra föreställningar om social utveckling och önskan att förbättra vår levnads villkor. Lärandet är ett möjligt resultat av all mänsklig verksamhet och kan inte på något enkelt sätt kopplas till bestämda arrangemang som skola och undervisning

2.5. Undervisningens innehåll

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenhet, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Skolagen föreskriver att utbildningen inom varje skolform skall vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas (Lpo94)

Denna syn på innehållet i undervisningen brukar accepteras av alla föräldrar i våra skolor. Ibland kan det finnas något ämne eller teman som invandrareföräldrar eller andra som inte delar samma utbildnings och uppfostrings metoder reagerar mot i undervisningen.

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskap. I samarbete med hemmet skall skolan främja elevernas utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. (Lpo94)

Undervisningen skall belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling.

Ett internationellt perspektiv är viktigt för att kunna se den egna verkligheten i ett globalt sammanhang och för att skapa internationell solidaritet samt förbereda för ett samhälle med täta kontakter över kultur- och nationsgränser. ”Det internationella perspektivet innebär också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet”. (Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94)

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. ”Medvetenheten om det egna som ligger i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar”. (Lpo94)

Det är skolans uppgift att fostra eleverna så att de känner solidaritet med andra länder, folkslag och kulturer.

Utbildning och fostran måste ligga till grund för det interkulturella arbetsätt vi alla ska eftersträva i skolan - vare sig vi arbetar i en ”mindre” eller ”mer” mångkulturell skola eller inte.

Genom att lägga ett interkulturellt perspektiv på undervisningen integreras frågor om andra kulturer i all undervisning. Målet ska vara att:

- att respektera elevers erfarenhet,
- att elever ska ha tilltro till sin egen bakgrund,
- att alla elever vill och kan föra fram sina synpunkter.

En viktig utgångspunkt i det vardagsbetonade interkulturella arbete måste vara att inte bara uppmärksamma olikheter utan även finna likheter, gemensamma intressen och gemensamma erfarenheter hos eleverna. (Lpo,94)

Skolan har ett stort ansvar, när det gäller att förebygga motsättningar, skapa ökad förståelse mellan grupper och överbrygga kulturella skillnader.

Skolans uppdrag att främja lärande förutsätter en aktiv diskussion i den enskilda skolan om kunskapsbegrepp, om vad som är viktig kunskap idag och i framtiden och om hur kunskapsutveckling sker. Olika aspekter på kunskap och lärande är naturliga utgångspunkter i en sådan diskussion. ”Detta kräver att undervisningsmålen ständigt provas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder provas och utvecklas. Ett sådant arbete måste ske i ett aktivt samspel mellan skolans personal och elever och i nära kontakt med såväl hemmen som med det omgivande samhället. (Lpo,94, 2002)

2.6. Lärarens roll och möte med eleverna i undervisningen

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den skall utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar.

Det finns tydliga riktlinjer i våra styrdokument gällande lärarens ansvar om vår värdegrund.

Läraren skall tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen och få välja teman och aktiviteter med vilka eleverna kan utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar. Läraren skall medverka till att utveckla kontakter med mottagande skolor med organisationer, företag och andra som kan bidra till att berika skolans verksamhet och förankra den i det omgivande samhället. (Lpo94, 2002)

Läraren har ett stort ansvar att synliggöra alla kulturella grupper i skolan. För att möta elever med en annan kultur måste lärare kunna betrakta alla elevers kunskaper som värdefulla. Samspelet mellan lärare och elever har stor betydelse för hur elevernas utveckling sker. Man måste ha professionell relation till sina elever för att skapa trygghet och respekt till dem. Alla lärare i grundskolan behöver kunskaper om sina elever, deras ursprung, språkliga och kulturella bakgrund. Som lärare behöver man också kunskaper om vad skolan kan erbjuda dem och hur man kan själv som lärare kan arbeta i klassen, både för att underlätta deras skolsituation och för att använda deras speciella kunskaper och erfarenheter. ”Att stimulera elever att tränga in i en minoritetskultur och försöka få dem att se världen med minoritetskulturens ögon är en viktig uppgift för skolan”. (Lorentz, 2000, s.69). För att som lärare arbeta med interkulturell inriktning krävs att man kritiskt granskar de läromedel man använder ifråga om, språkbruk, val av illustrationer, utgångspunkter för hur skilda teman ska behandlas.

2.7. Elevers syn på läraren

Dagens skola vilar på en lång historia och tradition. Skolan har förändrats mycket på hundra år men lärarna går fortfarande efter skolans uppdrag – att organisera fungerande undervisning

i klasser om 25 – 30 elever. Då utvecklar lärare vissa kollektiva kompetenser som ”ögonen i nacken”, flera bollar i luften, hålla högt tempo, få elever att ta till sig kunskap” (Carlgren & Marton, 2000, s.71). Idag måste lärarna vinna auktoritet, inte besitta den från början. Det som eleverna ser i en bra lärare är: humor, vara rättvis, social, bra personlighet, kunnig i sitt ämne och bra på att lära ut. (Skolverket, 2003)

Läroutbildning ger lärare möjlighet att påverka elevernas lärande positivt. Men även arbetsglädje och lärarens tro på den egna kompetensen är viktiga faktorer för lärandemiljön. Eleverna, särskilt de som går i de lägre årskurserna, är ofta mycket lyhörda för vad lärarna tycker. Det har därför en stor betydelse att lärarna har en positiv inställning till undervisningen. De har en nyckelroll när det gäller samarbete.

2.8. Hur påverkar/påverkas normerna när kulturerna möts och krockar?

Normer har både uppbyggande och nedbrytande funktion. De är nödvändiga för att upprätthålla en social ordning, förhindrar orättvis behandling, asocialt beteende eller beteende som är hotfullt mot den sociala gemenskapen.

Det är jätteviktigt att man förstår sig själv för att förstå samspelet mellan kulturen i kollektivet och gruppen, förstå sig på eller ta del av ungdomskulturen och förändringar i det. Det kulturella och sociala nätverket har en stor betydelse för att nå det didaktiska målet i klassrummet.

För att kunna utveckla ett positivt socialt beteende måste man kunna byta perspektiv och se situationen hos andra. Genom att lära sig så mycket som möjligt om elevernas kultur och deras levnadsvillkor, både i hemlandet och i Sverige, kan man som lärare undvika alltför stora felsteg. Självklart är det omöjligt för en lärare att ha detaljkunskaper om alla kulturer, men att visa intresse för och skaffa sig kunskaper om invandrareleverna i den egna klassen går alltid. Det är nödvändigt att förstå samspelet mellan kollektiv – samhälle – kultur – individ – grupp. För att kunna förstå sig själv och de andra och att utveckla ett positivt socialt beteende måste man kunna byta perspektiv och situation.

Då du möter människor från andra kulturer kan du försöka tänka på att människor världen över har samma grundläggande behov. Det är sätten att tillfredsställa behoven som skiljer sig åt. Det är viktigt att man inte tar delar av en annan kultur och bedömer den med den egna kulturen som måttstock. (Ringquist, 2006, s.58)

I många avseenden går detta perspektivbyte dock alldeles utmärkt. Ett barn lär sig vad som hör till föräldrarnas värld och vad som hör till livet i skolan. Om det inte finns konflikter vuxna emellan kan ett invandrebarn med glädje delta i och lära sig svenska seder och normer, lekar och traditioner. Men ibland kan det bli krångligt! Det viktiga är att ett barn får uppleva acceptering och positiva attityder mot sig själv och sin kulturella bakgrund under uppväxtåren. (Stier, 2004)

3. Metod

Syftet med vårt arbete var att undersöka hur sex elever och tre lärare i grundskolan uppfattar, talar om och hanterar kulturmöten och kulturkrockar i skolan. Vi ville veta hur de beskriver sitt arbete när de är i ett kulturmöte eller hamnar i kulturkrock.

Vi ville undersöka hur de beskriver sitt arbete och umgänge i en mångkulturell klass. Vi inleder med att kortfattat redogöra för metoder, undersökning, etiska övervägande och relevans. I vår undersökning valde vi att utgå från intervjufrågor till lärare och elever och sedan kategoriserade vi svaren. I vår undersökning valde vi att genomföra en kvalitativ undersökning för att kunna gå på den erfarenhet som pedagogerna har i skolans värld. Med studien synliggörs en beskrivning av metodens fördelar och nackdelar samt uppfattningar av metodens lämplighet för alla respondenter. Metoden som användes var kvalitativa intervjuer med lärare och elever. Resultatet visade att lärarna och elever var positiva till arbetet.

Vi genomförde kvalitativ studie med standardiserade strukturerade intervjuer med tre lärare och sex elever i skolår nio. (Kvale & Brinkmann, 2009). Intervjuerna spelades in på en digital diktafon. Valet av respondenter är gjort för att få en bred syn på våra frågeställningar. Frågorna som respondenterna fick finns i slutet av arbetet.

Vi började vår undersökning med att vi ringde runt till skolor och frågade om det finns möjlighet att få intervjua lärare och elever på skolan. Vi fick svar från en rektor och vi bokade tid för att spela in intervjuer. När vi kom till skolan för att intervjua presenterade vi oss och förklarade varför vi gör intervjuer så att respondenterna vet, och förklarade att de kan avbryta intervjun om/när de vill. Vi beräknade att en intervju skulle vara 45 minuter per person och vår planering med tiden stämde ganska väl överens med hur lång tid intervjuerna tog. Genomförda intervjuer transkriberades och analyserades och presenteras under rubriken Resultat.

3.1 Val av metod

Pedagogiska studier delas vanligtvis i kvantitativ och kvalitativ forskning. Kvantitativ ”har sin bakgrund i naturvetenskapen där empiriskt kvantifierbara och objektiva mätningar och observationer har en central roll.” (Stukåt, 2005, s. 31) Kvalitativt synsätt växte ur de humanistiska vetenskaperna och dess huvuduppgift är att tolka och förstå resultat inte att generalisera, förklara och förutsäga.

Val av metod beror på forskningsproblemet. Staffan Stukåt säger i ”Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap: ”Olika problem löses med olika metoder”. Han använder gärna sentensen ”som man frågar får man svar”.

Inom utbildningsvetenskap är det vanligast med intervjuer, frågeformulär (skriftliga enkäter) av olika slag och observationsmetoder.

Vi valde att genomföra en kvalitativ undersökning för att gå på djupet och verkligen ta del av erfarenhet, tankar och arbetssätt hos eleverna och pedagogerna som vi intervjuat. (Patel & Davidson, 2008)

Vi måste säga att kvalitativa intervjuer ger ofta oväntade svar då respondenter inte förbereder svars alternativ. En annan anledning, till att vi valde intervjuer, var att svaren och exemplen är mer beskrivna i intervju, det kan underlätta att respondenterna bara får berätta fritt.

Vi använde standardiserade intervjuer för att kunna jämföra svaren, likadana frågor i exakt samma ordning till varje respondent. Graden av strukturering är låg, dvs. respondenterna har haft maximalt utrymme att svara.

Vi började vår undersökning med att vi besökte den aktuella skolan och kontaktade rektorn för att fråga om det var möjligt få intervjua lärare och elever på skolan. Vi fick kontakt med pedagogerna via e-mail och har bokat tid för intervjuerna. Vi bestämde tillsammans med lärarna vilka dagar vi skulle göra intervjuer i skolan. Pedagogerna och rektor kontaktade elevernas föräldrar och hjälpte oss genom att ta ansvar för det.

När vi kom till skolan för att starta intervjuerna presenterade vi oss själva för eleverna och lärarna, vi förklarade att de kan bryta intervjun när de vill och vi förklarade varför gör vi intervjun. Intervjun spelade vi in på digital diktafon för att samtalet skulle flyta fritt. Vi baserade vårt val att använda bandspelare på det att vi ville minska risken att missa viktig information.

3.2. Urval

Vi valde med hjälp av skolledningen och lärare sex elever och tre lärare i en grundskola och det visade sig att de gärna vill delta i vår undersökning.

Både elever och lärare hade svensk och invandrar bakgrund, eftersom vi ville undersöka en blandad grupp. Eleverna var från år 9 både manliga och kvinnliga elever, och två manliga och en kvinnlig lärare i ålder 30 till 55 år.

Våra valda elever hade olika bakgrund både när det gäller ursprung, betyg och familjeförhållanden. Vissa var enda barn i familjen, andra hade flera syskon, en var adopterad som liten. De presterar olika i skolan och har olika intresse och aktiviteter efter skolan. Språkkunnighet varierar också och inte bara på grund att det är deras "andra språk". Det som är gemensamt för alla är att de gillar musik, fast olika sorts musik.

Intervjuade lärare har olika ämne som de undervisar i – svenska, matte och NO och SO ämnena. En har utländsk bakgrund. Alla har jobbat flera år med undervisning i mångkulturella skolor.

Skolan som vi valt har en lång, dokumenterad tradition av att ge sina elever goda kunskaper för fortsatta studier. Att skolan är en mångkulturell skola med en stor andel elever med rötter i andra länder bidrar till en stämning av kreativitet, öppenhet och gott samarbete. I Skolkommitténs arbete "Krock eller möte" står det:

Styrkan i en interkulturell undervisning är just att det finns tillgång till många olika perspektiv på ett problem eller en företeelse som barn och ungdom möter och vill försöka förstå. En sådan undervisning ger eleverna en mer mångfasetterad bild av verkligheten. (Roth,1998, s.71)

Här får eleverna ständigt nya upplevelser av det positiva i mötet med för dem nya kulturer; erfarenheter som blir nyttiga att ha med sig i livet.

Kunnig och engagerad personal gör sitt yttersta för att ge eleverna en gedigen utbildning. Skolan har en mycket stor andel behöriga lärare. På skolan finns specialklasser för barn med rörelsehinder och barn med språkstörningar. I den internationella klassen går de elever som behöver stärka sitt svenska språk, innan de kan börja i svensk klass.

Skolans riktlinjer för en trygg och trivsamt skola för alla, syftar till

– att göra det tydligt för alla inom vilka ramar och efter vilka riktlinjer vi arbetar

- att verka för en trygg arbetsmiljö med möjlighet till utveckling för såväl elever som personal

- att lägga en grund för en ständig utveckling, där vi utvärderar våra insatser och reflekterar över hur vi kan bli än bättre .

3.3. Etiska överväganden

Intervjumodellen är förbunden med etiska problem. Intervjuer kan behandla känsliga ämnen då det är viktigt att värna om det som står i Vetenskapsrådet (2002):

Det grundläggande individskyddskravet kan konkretiseras i fyra allmänna huvud krav på forskningen. Dessa krav skall i det följande kallas Informationskravet samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vart och ett av dessa krav kan sedan specificeras ytterligare i ett antal regler, av vilka några skall redovisas i det följande. Vid sidan av dessa huvudregler kan det vara lämpligt att uppställa ett antal råd eller rekommendationer.

- *Konfidentialiteten* för intervjupersonen och de personer och institutioner som nämns i intervjun, betyder att deltagarna i undersökningen inte avslöjas för allmänheten.
- *Informationskravet*, informera intervjupersonerna om forskningsuppgiftens syftet, och att ord betraktas som protokollförda och dokumenterade och att få tillstånd att genomföra undersökningen,
- *Samtyckeskravet*, de som deltar i undersökningen har rätt att själv bestämma över medverkan och deltar frivilligt i projektet och att dra sig ur när som helst och bli informerad om det allmänna syftet med undersökningen
- *Nyttjandekravet*, innebär att insamlade uppgifter bara används för forskningens mål och inget annat.

Personerna som ingår i intervjuundersökningen är informerade om vad deltagandet innebär samt att deras ord betraktas som protokollförda ord i vårt arbete. De fick veta att det är frivilligt att delta. Vi kontaktade och informerade intervjupersonerna muntligt och vi fick godkännande av dem. (Kvale & Brinkmann, 2009)

3.4. Bearbetning

Vi började bearbetningen genom att lyssna av materialet och anteckna frågor och svar i respektive grupper. Nästa steg var att sammanställa svaren. Svar och resultat sorterades och under bearbetningen blev bilden klarare.

Vi lyssnade några gånger på intervjuerna och bestämde oss att ta upp punkter som redovisas i Resultatetdelen. Vi har försökt att analysera först och sen kommentera de punkterna. Vi bestämde oss för att redovisa resultatet i olika kategorier och har citerat en del av svaren som vi fick i intervjuerna från respondenterna.

3.5. Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet.

Utskrifter är konstruktioner från muntligt samtal till skriven text. Utskrifternas konstruerade natur framträder när vi ser närmare på deras reliabilitet och validitet. (Kvale & Brinkmann, 2009)

Ur den generella aspekten går reliabilitet ut på att andra undersökare skulle komma fram till samma resultat om de använde de metoder och angreppssätt vi använde oss av. Det finns många faktorer som kan försvaga reliabiliteten. Som Stukát (2009, s.125) säger att reliabiliteten ”är kvaliteten på själva mätinstrument” där frågor och svar kan tolkas fel. Yttre

störningar kan påverka svaren likaså urvalet av frågor. När informanter uppgav att de inte förstod frågan, förtydligades denna.

Att fastställa intervjuens validitet är mer komplicerat än att försäkra sig om dess reliabilitet. Validitet kan förklaras som "hur bra ett instrument mäter det som man avser att möta" (Stukát, 2009, s.127). Det betyder att oavsett om reliabiliteten är dålig eller hög så kan validiteten bli låg på grund att man mäter fel saker. Vi tycker att vi mätte "rätta saker" i vår undersökning. Vi valde områden som ligger ungdomarna nära och finns sammanvävda i kulturmötena.

Generaliserbarhet innebär att resultat kan generaliseras eller endast gäller för den undersökta gruppen. Vår undersökningsgrupp är för liten för att man skall kunna dra några generella slutsatser i större sammanhang.

4. Resultat- redovisning av intervjuerna

Problempreciseringen var att ta reda på elevernas och lärarnas erfarenheter av kulturmöten och kulturkrockar i vardagsarbete i skolan och hur de beskriver kulturmöten och kulturkrockar i sitt arbete, hur de tolkar begreppet kulturmöte och kulturkrock. Vid vårt arbete med sammanställningen kunde vi se fyra olika kategorier som vi ska gå igenom och exemplifiera nedan.

4.1. Förutsättningar för kulturmöte och kulturkrockar.

I en kulturell tolkningsram ses människors kulturella ursprung som medlemskap i ett kollektiv. Vi tillhör olika grupper och rättvisa och jämlikhet handlar om att bli hanterad på olika basis av sitt kollektiva medlemskap och sin upplevda identitet. Samhällets och därmed skolans uppgift blir att se till gruppernas bästa. Som Hans Lorentz säger i "Den mångkulturella parken" (2000, s.68): "Kunskapen uppstår när människor samverkar med varandra utifrån ömsesidiga dialoger. Genom den interkulturella dialogen lyfts med andra ord likheter och skillnader fram mellan olika kulturer."

I dagens Sverige är runt 12 % av invånarna födda utomlands. Svenska skolor har elever, lärare och annan personal med utländsk bakgrund och mer eller mindre annorlunda kulturer.

Framtiden blir allt mer internationell. Vi pedagoger har i uppgift att lära barnen acceptera och leva med andra kulturer i samförstånd och tolerans.

Våra vuxna informanter, 3 lärare, tycker att "blandningen" är en bra förutsättning för människornas möte. Att deras skola är "blandad" är bara positivt och att man blir "van" att det "annorlunda" är en del av vår gemensamma verklighet. Att man tittar på *vad man gör* istället för *hur folk är*. För 3 av de sex eleverna är termer som kulturmöten och kulturkrockar inte så bekanta. När vi förtydligade det så var det klart att de förstår men att de inte tänker på det.

Elev 6: "Människor är oense, vet inte riktigt om den andra kulturen och så påstår de bara en massa grejer, de tar inte hensyn till det som händer egentligen inom kulturen".

Kulturmöte uppfattas som möte mellan människor, som elev 2 sa: "Det är väl bra. Vi lär oss av varandras kulturer".

Elev 1: "... det är väl ändå bra att se hur andra kulturer fungerar, man blir nyfiken på deras kultur... kanske sen när man reser, vet hur det fungerar..."

Våra intervjuade elever tänker inte så mycket på "krockar" och möten som elev 3 säger: "... det är ingenting jag, typ, gått runt och tänkt på, som massa olika kulturer..."

Ungdomar upplever inte att möten och krockar är kulturbaserade: Elev 3: "Jag tycker inte att det är så jätte uppdelat, ... jag märker inte att det är jätte mycket olika kulturer faktiskt... Det har blivit, liksom, att skolan är en massa olika typer och då blir det inte att vi är ett annan slags... vi är en blandning, jag tycker inte att det är *deras* eller *våran* sak, vi har nåt gemensamt, att vi är *mittemellan*..."

Elev 6: "Jag pratar som en svensk, fast jag pratar kurdiska också, ser ut som en kurd, fast jag brukar bete mig som en svensk..."

Vuxna respondenter hade bra kunskap om utfrågade termer och de tolkade kulturmöten och kulturkrockar i skolan på liknande sätt som vi hade gjort och kommit fram i vår undersökning. Lärare 3 säger: "På vår skola som är blandad, blir det ett bra möte, som en demokrati, man behöver inte ha samma åsikter, det är individen som måste ses, det är inte fel på kultur utan en människa måste ses. Samma lärare tycker att det är för sent på högstadiet att påverka elever, det måste komma tidigare".

Ett litet problem var att elever med invandrarbakgrund hade lite svårare att hitta ord att förklara sina svar. Vi fick olika svar till begreppet kulturmöte och kulturkrock. Både lärare

och elever tycker att med kulturmöte lär vi oss leva med en annan kultur. För respondenterna är viktigt att man kan lära känna en ny kultur och att det berikar. Men de är medvetna att det finns svårigheter i det. Kulturkrockar finns, men i skolan där vi gjorde undersökningen tycker de att det brukar lösas utan svårigheter.

Kulturkrock uppfattas mer som problem när det har med religion att göra. En respondent påpekar: "När det kommer Jul, då firar alla Jul men när det kommer en muslimsk helgdag som Bajram, så ses det inte som stort, och ibland är svårt att få ledighet alls".

Respondenterna pratade om manligt och kvinnligt, kläder, mat. En av dem pratar om hur traditionen påverkar hur ungdomar klär sig och hur religionen förbjuder vissa kläder eller aktiviteter. Respondenten 3 säger att när han köper kläder måste man titta och ha det i åtanke. I frågan om slöjden säger, de flesta respondenter, att det är bara så att "killar gillar att banka" och "tjejer gillar mer att sitta i lugn och sy" fast det finns tjejer i trä och metallslöjden men få killar på textilslöjdslektioner"... De kan inte förklara varför det är så, och det har inte med olika kulturer att göra, det gäller alla elever.

4.2. Elevers och lärares uppfattning om kulturmöten och kulturkrockar.

Nästan alla respondenter har berättat om det hur viktigt är att arbeta med värdegrundsfrågor.

Lärare 3 säger: "Jag utgår ifrån att det är lika för alla, att det är människor som sitter där; det spelar inte så stor roll vilken kultur de har".

Lärare 1: "Det viktigaste är att se att vi är människor, att vi är lika, oberoende var vi kommer ifrån".

Våra respondenter, både vuxna och elever är medvetna om, att det är lätt att hamna i fallgropar med en sådan inställning. Det räcker inte att se alla som lika, man måste lära sig om andra kulturer för att kunna förstå andra men sig själv också.

Språket har en bärande roll men andra faktorer som känslor och kroppsspråk har också stor betydelse.

Lärare 2: "... det är viktigt att ha kännedom om olika kulturer, att man lär sig om en kultur annars blir det svårt att förstå varandra; det är inte bara språket som är bärande, utan känslor, kroppsspråket och allt möjligt... spelar roll i sammanhanget. Om jag inte har kunskapen, så skulle det blivit galet ibland"...

Man lär sig att acceptera olika sätt att prata också.

Elev 3: "... det kan väl vara lite så där... vilka sätt man pratar till varandra. Till exempel – vi Svenskar tar inte illa om man säger – din mamma! Men det gör invandrare. Och det är sättet hur man pratar till varandra och hur man upplever saker"...

En annan sak som vi märkte hos våra yngre informanter är att de blandar kultur och religion och vet inte att inom en religion kan finnas flera olika kulturer.

Elev 4 svarar på frågan: vad är kultur? ... "Det är religion och andra länder, det som man får från föräldrar och samhälle". Elev 2 säger: "... när det handlar om kulturmöte då är det hur vi möter folk och när det handlar om kulturkrock då har vi med religion att göra".

Eleverna är medvetna om att fördomar också finns.

På frågan: Hur upplever du kulturkrock på skolan har elev 6 svarat: "... jag har inte upplevt det så mycket. Men det är så att om, till exempel, en muslim gör nånting så tycker man att alla gör så och det är det som är problemet, att dra alla över en kant..." Elev 3: "... Det är väldigt lätt att få förutfattade meningar om personer, genom att bara se dem".

4.3. Elevers och lärarnas erfarenhet av kulturmöten och kulturkrockar.

Alla respondenter påpekar att deras skola skapar goda möjligheter för ett nutida och även framtida mångkulturella tänkande. En viktig livserfarenhet som eleverna får i detta "mångfärgade" område och som kommer att "färga av" sig genom hela livet.

Lärare 2 uttrycker mötena som: ... "det är bara positivt, det är inte bara lärare som ger, det är eleverna som ger mig minst lika mycket. Det är enorm rikedom att ha dem". Alla är medvetna att kulturkrockar finns men att det är sätten på vilka vi löser dessa som skiljer sig. Lärare 1 säger att "ungdomar, ibland, hamnar i vanliga "ungdomskrockar" och: ... skyller på kulturkrock"...

Elev 3 ... "det är ingenting jag, typ, gått runt och tänkt på, på massa olika kulturer, ... folk äter inte samma saker och så, ... på så sätt ser man att det finns olika kulturer. Det är inget annat som jag tänkt på"!

Lärare 3 ... "Om man tar skola som inte har invandrarelever då är där mer främlingsfientlighet, och i en skola med flest invandrarelever är det samma känsla mot svenskar. Här på vår skola är det 55 % - 45 %, då blir det ett bra möte, som en demokrati – man behöver inte ha samma åsikter, det är individen som måste ses, "inte fel på kultur" utan se en människa".

Lärare 2 säger precis som Anna Martinez (2005): "kulturkrockar händer, men man kan vända på det och skratta tillsammans, *man skrattar med – man skrattar inte åt*... Lärarna lyfter upp det i klassen och analyserar och diskuterar. I undervisningen väver man in inslagen om en annan kultur via ämnen historia, geografi, musik eller hemkunskap".

Det är jätteviktigt, säger elev 2, "att vi hjälper varandra, men det finns såna grejer som fungerar inte så bra när man har brist med språket". Hans Ingvar Roth säger i "Den mångkulturella parken" (2000) att det är viktigt med baskunskaper i skriv- och läsfärdigheter. "Förutom dessa färdigheter krävs det i ett demokratiskt samhälle att medborgarna utvecklar tolerans inför avvikande åsikter och ett demokratiskt sinnelag".

Lärare 3 ... "När två eller fler kulturer möts och blir ett bra utbyte då får man det bästa av varandra och lär varandra".

"Att stimulera elever att tränga in i en minoritetskultur och försöka få dem att se världen med minoritetskulturens ögon är en viktig uppgift för skolan". (Lorentz, 2000)

4.4. Hur påverkar och utnyttjas kulturmöten och kulturkrockar i undervisningen?

Lärarna som var med i intervjuerna har en bra erfarenhet av skolans arbete i allmänhet och i arbetet med barn med olika kulturella bakgrund i synnerhet. Detta har en stor positiv betydelse för skolan som har barn med olika kulturella bakgrund.

Både lärarna och eleverna använder erfarenheten i att lösa problem som uppstår i klassen eller i skolan. Lärare poängterar att undervisning i en "mångkulturell" klass kräver både större kunskap och engagemang av en lärare. "Att arbeta med skolans demokratiska uppdrag innebär att en "utbildning i mångfald" ska bli en ofrånkomlig del av skolans pedagogiska och demokratiska profil" (Lorentz, 2009, s.103).

Här går man mycket efter elevernas ... "egna förutsättningar, att man försöker hjälpa var och en, inte sänka någon om man inte kommit lika långt, pusha och berömma." När det gäller undervisningen i svenska, tar man in hemspråket som hjälp för elever som inte än behärskar svenska språket helt. Det lyfter upp elever som duktiga och kunniga, som kan visa vad de kan och även känner innan de lär sig ett annat språk. I andra ämnen som SO, tar man ... "exempel

från flera olika delar av världen och försöker förklara aktuella händelser genom att ha större perspektiv.”

Här lär vi oss ...”som i alla demokratier, alla har rätt att ha sin kultur och åsikt – man är inte sämre i sig om man har en viss kultur”.

En annan lärare säger: ”När två eller fler kulturer möts blir det utbyte, man lär och tar det bästa av varandra”.

Men samma respondent påpekar att: ...”på högstadiet, tror jag, är det redan för sent för en lärare att påverka elever. Det måste komma tidigare, redan på låg- och mellanstadiet, att man integrerar elever, så att man redan då ser att det är människor som vi träffar... Man får större förståelse för omvärlden...

Respondent 3 säger: ”Att man måste lära känna varandra, att mötas med varandra och att det inte spelar någon roll varifrån vem kommer, men det är viktigt att vi har respekt mot varandra i vardagslivet, i skolan, och respekterar varandra”.

4.5. Sammanfattning

För att få en överskådlig bild av resultatet kommer vi nu att göra en sammanfattning. Det samlade intrycket av hur informanter - lärare såg på sitt arbete i mångkulturella klasser var att de valde att se på eleverna som individer och inte utefter vilken etnisk bakgrund de innehar. Det är viktigt att det finns gemenskap i klassen och god sammanhållning bland lärare och elever, så att det blir lättare att bygga relationer. Det är även betydelsefullt att våga fråga elever om deras olikheter och vara öppen för förslag. Återigen bygger detta på relationer och att läraren känner att de kan fråga eleven.

Informanterna ansåg även att temadagar och gemensamma övningar om olika länder, etniciteter och kulturer kunde stärka elevernas kunskaper om andra människor. Det är nödvändigt att läraren känner sina elever väl så att eleven inte känner sig utpekad och annorlunda på grund av sin etniska bakgrund.

Möjligheterna var att öppna upp för diskussion om andras synsätt och värderingar, så att elever och lärare kan lära sig av varandra. Svårigheterna låg i det språkliga bruket, kontakter med föräldrarna, samt att finna gemensamma referensramar, så som kultur och tradition.

5. Diskussion

5.1 Metoddiskussion

Syftet med vårt arbete var att undersöka hur lärare och elever i grundskolan uppfattar, talar om och hanterar kulturmöte och kulturkrock i grundskolan. Vi hade fyra frågeställningar som vi sökte svar på i vårt arbete. Vi har gjort en kvalitativ undersökning med intervjuer för att vi ville hitta olika exempel på hur man upplever och arbetar med kulturmöten och kulturkrockar i en mångkulturell skola. Problemet med intervjuer är att respondenter kan, ibland, svara som det förväntas av dem, att man som intervjuare med kroppsspråk, medvetet eller omedvetet, kan påverka svaren. Det skulle kanske vara bra att kombinera intervjuer och observationer. Men tidsbrist är ständigt problem för lärare som vi intervjuade och även för oss.

Vi hade förberett 20 frågor till elever och 5 frågor till lärare. Vi förklarade först för hela gruppen vad vi gör och vilka vi är och hur många frågor vi har. Sen intervjuade vi en efter en och ställde frågor i tur och ordning och spelade in på minidisk. Det kanske skulle vara bättre om informanter fick läsa frågor i förväg så att de kunde tänka lite och komma på mer att säga, men då är det risk att man blir påverkad av omgivningen.

Några av våra respondenter hade svårigheter med språket, att förstå begreppet kulturmöte och kulturkrock. Det är en brist på språkkunskap. Men respondenterna poängterade att det finns möjlighet att öka kunskap om andra kulturer och att det är något som kan minska möjlighet för kulturkrockar.

Dagens skola är en plats där elever och annan personal med olika kulturella bakgrunder möts dagligen.

5.2. Resultatdiskussion

Dagens skola har specifika riktlinjer och mål, inom de olika stadierna, som den ska arbeta mot. Det är både mål att sträva mot och mål att uppnå (Lpo 94). Ett viktigt mål som skolan ska sträva mot i sitt arbete, och som är grunden för varje kulturarbete, är att varje elev ”utvecklar sin förmåga att göra och uttrycka etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter”. (Lpo 94, s.13). Sverige blir allt mer mångkulturellt och internationellt och i Lpo 94 står att skolan ska aktivt motverka främlingsfientlighet och göra barnen medvetna om de tillgångar ett mångkulturellt samhälle skapar.

I undersökningen som vi gjorde finns många faktorer som påverkar resultatet. Våra respondenter har olika kulturella erfarenheter, olika språksvårigheter eller kunnighet i det svenska språket och vi är medvetna om att det påverkar resultaten i undersökningen. I de första områden som vi valde hade våra respondenter olika kunskapsnivå om utfrågade termer. Ett problem var att respondenterna med invandrabakgrund hade lite svårare att hitta ord att förklara det.

Ungdomar är medvetna om att okunskap skapar krockar och därför sätter de andra värderingar högst upp, istället för att dela människor i olika ”fack”. Ungdomar skapar sin egen kultur, med sitt val av musik eller mode, oavsett vilken kultur eller religion de tillhör.

Respondenterna tycker att deras skola hjälper så mycket i frågan om kulturmöten och kulturkrockar genom samtal, olika grupper (kamratstödjare, antimobbingsteam) och undervisning.

I kulturella möten i skolan sker inte bara passivt acceptering av "de andras" rättigheter utan "aktiv och ingående kunskap om deras kulturer som leder till ömsesidig respekt och förståelse." (Allwood & Franzén, 2000)

I nästa område har nästan alla respondenter berättat om hur viktigt det är att arbeta med värdegrundsfrågor.

Våra respondenter, både vuxna och elever är medvetna om att det är lätt att hamna i fallgropar med en sådan inställning. Det räcker inte att se alla som lika, man måste lära sig om andra kulturer för att kunna förstå andra men sig själv också. "Skolan är ju avgränsad plats där elever möts på ett intensivt sätt under några år då eleverna är som mest formbara." (Roth, 2000, s.70). Deras identitet skapas och omskapas med och i solidaritet och förståelse för sina kompisar som råkar vara från olika platser i världen.

Språket har en bärande roll men andra faktorer som känslor och kroppsspråk har också stor betydelse. En annan sak som vi märkte hos våra yngre informanter är att de blandar kultur och religion och vet inte att inom en religion kan finnas flera olika kulturer. Det kan tyda på okunskap men också på att ungdomar sätter andra värderingar högst upp, istället för att dela människor i olika "fack". Ungdomar skapar sin egen kultur, med sitt val av musik eller mode, oavsett vilken kultur eller religion de tillhör.

Våra respondenter tycker att deras skola hjälper mycket när det handlar om kulturmöten och kulturkrockar att göra.

I tredje området som vi valde påpekar respondenter att deras skola skapar goda möjligheter för en nutids och även framtids mångkulturella tänkande. En viktig livserfarenhet som eleverna får i detta "mångfärgade" område och som kommer att "färga av" sig genom hela livet. En av lärarna uttrycker mötena som: ... det är bara positivt, det är inte bara lärare som ger, det är eleverna som ger mig minst lika mycket. Det är enorm rikedom att ha dem". Alla är medvetna att kulturkrockar finns men att det är sätten på vilka vi löser dessa som skiljer sig. En av lärarna säger att ungdomar, ibland, hamnar i vanliga "ungdomskrockar" och: ... skyller på kulturkrock"...

Våra respondenter lärarna som var med i intervjuerna har en bra erfarenhet med skolans arbete i allmänhet och i arbetet med barn med olika kulturella bakgrund i synnerhet. Detta har en stor positiv betydelse för skolan som har barn med olika kulturella bakgrund. Både lärarna och eleverna använder erfarenheten i att lösa problem som kommer i klassen eller i skolan. Men lärare poängterar att undervisning i en "mångkulturell" klass kräver både större kunskap och engagemang av lärare. Att arbeta med skolans demokratiska uppdrag innebär att en "utbildning i mångfald" ska bli en ofrånkomlig del av skolans pedagogiska och demokratiska profil.

Några av våra respondenter som har ett annat språk som modersmål hade svårigheter med att förstå begreppet kulturmöte och kulturkrock. Det är en brist på språkkunskap. Men respondenterna poängterar att genom att öka kunskap om andra kulturer kan möjlighet för kulturkrockar minska.

Dagens skola är en plats där kulturmöten och kulturkrockar mellan elever, lärare och annan personal sker oavbrutet. Och i Lpo 94 står så här: "Ett internationellt perspektiv är viktigt för att kunna se den egna verkligheten i ett globalt sammanhang och för att skapa internationell solidaritet samt förbereda för ett samhälle med täta kontakter över kultur- och nationsgränser. Det internationella perspektivet innebär också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet."

Som i "Den mångkulturella skolan" Hultinger & Wallentin, 1996, s.62), anser vi också att åsikter måste sammandrabba med varandra. "När en diskussion uppstår mellan elever som fortgår till ifrågasättande uppstår språkbarriärer som eleverna måste överkomma. Samtidigt börjar barnen förstå att deras klasskamrater tänker och hanterar dessa situationer annorlunda. Elever kommer då att utveckla sitt språk samtidigt som de dynamiska kontrasterna berikar vänskretsen och förstärker intellektet. De som inte får vara med om dessa dynamiska kontraster får heller inte ta ställning till någonting verkligt och stannar då upp i sin utveckling."

6. Referenser

Allwood, Carl-Martin & Franzen, Elsi C. (2000) *Tvärkulturella möten*, Finland: Natur och kultur, ISBN 91-27-07821-3

Anderson, Annica & Nasser, Namdar (2005) *Dråpliga kulturkrockar*, Göteborg: NordienT, ISBN 91-975299-9-0

Carlgren, Ingrid & Marton, Ference (2004), *Lärare av imorgon*, Stockholm: Lärarförbundets förlag, ISBN:91-85096-776

Dalin, Per (1996) *Utbildning för ett nytt århundrade*, Stockholm: Liber, ISBN 91-47-04801-8

Davidson, Bo & Patel, Runa (2003), *Forskningsmetodikens grunder*, Lund: Studentlitteratur, ISBN 9144022883

Hultinger, Eva-Stina & Walentin Christer (red) (1996), *Den mångkulturella skolan*, Lund: Studentlitteratur, ISBN: 978-91-44-00208-8

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: studentlitteratur, ISBN 978-91-44-05598-5

Lorentz, Hans (2009), *Skolan som mångkulturell arbetsplats*, Lund: Studentlitteratur, ISBN 978-91-44-05150-5

Naucmér, Kerstin & Welin, Ritva & Ögren, Margreth (1988) *Kultur – och språkmöten*, Socialstyrelsen Utbildningsförlag, ISBN: 91-47-02810-6

Olsson, Ingela (2002), *Möte med människor från andra kulturer*, Lund: Studentlitteratur

Ringquist, Anne Charlotte (2006), *Människan socialt och kulturellt*, Stockholm: Liber, ISBN: 91-47-07809-X, Tredje upplagan 2

Roth, Hans Ingvar (1998), *Den mångkulturella parken*, Stockholm: Skolverket, ISBN:91-88373-59-2

Sjöberg, Fredrik (1997) *Vi och dem*, Stockholm: Atlantis,

Stier, Jonas (2004) *Kulturmöten*, Lund: Studentlitteratur, ISBN: 91-44-04267-1

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur, ISBN 9144036159

Säljö, Roger (2000) *Lärande i praktiken*, Stockholm: Prisma, ISBN: 91-518-3728-5

Wellros, Seija (1998) *Språk, kultur och social identitet*, Lund: Studentlitteratur, ISBN: 978-91-44-00916-2

Wellros, Seija & Hellström, Gunnar (1995). *Likt och Olikt*. Natur & Kultur, ISBN: 9127348784

Utbildningsdepartementet (2002). Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94,ISBN: 91-38-31413-4

Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94*,ISBN 91-85545-13-9

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Vetenskapsrådet, ISBN:91-7307-008

7. Bilaga

7.1. Intervjufrågor till elever

1. Vad innebär ordet kultur för dig?
2. Hur upplever du kulturmöte på skolan?
3. Hur upplever du kulturkrockar på skolan?
4. Tar skolan till vara på de olika elevernas kulturer på något sätt?
5. Vad är det som påverkar kulturmöten och kulturkrockar i skolan?
6. Vilken identitetsuppfattning har du?
7. Vilka hinder har du vid kulturkrockar?
8. Upplever du positiva möjligheter vid kulturkrockar?
9. Vem bestämmer vad som är modernt eller inte ur din synvinkel?
10. Har du några begränsningar från föräldrar vilka kläder du får bära?
11. Hur ser begränsningen ut om den finns?
12. Varför väljer vissa elever "avvikande" mode?
13. Vilken typ av musik föredrar du?
14. Är musikundervisningen i skolan mångkulturell? Hur?
15. Varifrån kommer dina två närmaste vänner?
16. Umgås du med dina vänner på fri tid?
17. Vilka maträtter har ni i skolmatsal och vilka är mest omtyckta?
18. Har du ätit hemma hos dina vänner någon gång?
19. Varför väljer flickor textilslöjd och pojkar trä och metallslöjd?
20. Vad är positivt med kulturmöten i idrotten?

7.2. Intervju frågor till lärare

1. Vad tycker du är viktiga utgångspunkter när du planerar din undervisning utifrån begreppet kulturmöte och kulturkrock?
2. Vilka möjligheter ser du med undervisningen i en mångkulturell klass?
3. Kan du ge ett exempel hur du arbetar för att möta kulturkrockar?
4. Hur definierar du begreppet kulturmöte?
5. Vad anser du är det viktigaste i arbetet med att skapa kulturmötet?